

СУЧАСНІ ДИСОНАНСИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ У СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ

Деревянко Б. В.

доктор юридичних наук, професор

(<https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>)

Останнім часом про необхідність захисту прав людини не говорить і не пише лише ледачий. Проте в переважній більшості пропонується захищати не просто звичайну людину, у нас – так званого «маленького українця», а саме людину, яка з одного боку є звичайною, а з іншого – не зовсім. Треба пояснити що мається на увазі.

У сучасних демократичних державах давно сформувався враження, що найчастіше порушуються права осіб із так званих вразливих категорій. Крім цього вважається, що захищати треба права тих осіб, у яких в певний момент їх менше, ніж у інших. Такі уяви можливо є вірними, проте внаслідок недосконалого розуміння та реалізації породили значну кількість дисонансів в абсолютній більшості демократичних держав світу. Вони зсередини роз'їдають сформований порядок спільного існування в межах держави і рано чи пізно можуть призвести до зникнення держав, які є демократичними. Пояснити цю песимістичну тезу можна на прикладі України.

Наша держава хоча і не є в повній мірі демократичною, у ній лише формується громадянське суспільство. Проте у порівнянні із значною кількістю держав світу (зокрема і деяких сусідніх із Україною) нашу державу можна назвати взагалі ледь не взірцем демократії і захисником прав і свобод людини і громадянина. Наявне в Україні законодавство є більш лояльним для усілякого роду злочинців та порушників, аніж до їхніх жертв. Так, українське кримінально-процесуальне законодавство надає значну кількість прав підозрюваному, обвинувачуваному, підсудному. Таким особам надається право на захисника, якого у випадку неможливості оплатити самим потенціалним злочинцем оплачує

йому держава, та значну кількість інших прав. У той же час, постраждалий від дій попередньо названої особи повинен захищати свої права за власні кошти, адже держава йому і не думає надавати безоплатного чи оплачувати роботу платного захисника чи представника.

На сторожі здоров'я засуджених стоїть їх право на прогулянки на свіжому повітрі (хоча і в межах двору місця примусового утримання), а переважна більшість, наприклад, «айтішників» такої «розкоші» не має через специфіку роботи і постійний брак часу... Засуджені щорічно проходять нехай і формальний, проте медичний огляд, а значна кількість осіб «на волі» не мають ані часу, ані грошей на це. У цьому зв'язку також згадується жарт-правда, поширений у мережі «вайбер» про те, що держава на харчування засуджених витрачає більше коштів, ніж на харчування школярів. Виникає дисонанс, який яскраво ілюструється хоча і дещо перебільшеним, проте достатньо реалістичним прикладом із відомої комедії Л. Гайдая «Операція Ї», коли засуджений за адміністративне правопорушення має більше прав, ніж соціально активна і корисна особа, яка поєднує освіту з роботою – «...Учись, студент, кто не работает – тот ест!...».

Окремого розгляду потребує питання захисту прав людини за гендерною ознакою. Слід погодитися, що в абсолютній більшості випадків жертвами насильства в сім'ї та жертвами сексуального насильства стають саме жінки. Це є об'єктивним і статистично доведеним явищем, викликаним тим, що жінка фізично є слабкішою за чоловіка, а чоловік частіше зловживає алкоголем і наркотиками. У цьому випадку питань до законодавця не виникає, хіба що виникає пропозиція посилити відповідальність злочинців і порушників. Але звернення до законодавства про пенсійне забезпечення України та багатьох інших держав світу вказує на ще один дисонанс у захисті прав людини. За інших рівних умов жінки отримують право на вихід на пенсію на кілька років раніше, ніж чоловіки. І це при тому, що біологічно (і це теж доведено і медициною, і статистикою) чоловіки живуть на кілька років менше за жінок. Тобто з точки зору

законодавства про соціальний захист та пенсійне забезпечення більшого захисту потребують якраз права чоловіків, аніж жінок.

Взагалі найбільше дисонансів у захисті прав людини можна знайти якраз у законодавстві про соціальний захист, зокрема і про пенсійне забезпечення. Так, сьогодні держава Україна не одержує ніяких податків із тимчасово невідконтрольних територій Донецької та Луганської областей, проте у повній мірі сплачує пенсії та надає значну кількість соціальних виплат особам, які фактично проживають на невідконтрольних територіях. З одного боку, це є гуманним по відношенню до людей, які цих виплат потребують. А з іншого боку, така ситуація викликає як мінімум три дисонанси.

1. Перший полягає у тому, що законодавством передбачено виплату пенсій особам, які фактично виїхали на підконтрольну офіційній державі територію та мають відповідну довідку. А особи, які насправді потребують державної допомоги, в силу стану здоров'я залишаються на невідконтрольній території, а отже і можливості переоформити пенсію не мають. А тому отримують українську пенсію лише особи, які фактично виїхали на підконтрольну територію і там залишилися (що є цілком логічним), або які виїхали для оформлення пенсії і повернулися (в принципі, вони мають на це право). Але через це виникає дисонанс у порівнянні прав особи, яка фізично не може виїхати, та особи, яка оформила українську пенсію і повернулася на невідконтрольну територію: «Чому особа, яка хоче виїхати, але фізично не може, не отримує пенсійного забезпечення (хоча і більше його потребує через стан здоров'я), а особа, яка може виїхати, залишається на невідконтрольних територіях та ще й отримує українську пенсію?». Із цього питання постає дисонансне питання до держави: «Якщо вона гуманна, то кого ж на невідконтрольних територіях захищає?». А ілюструється цей дисонанс класичним виразом із відомої казки про вовчика і лисичку «битий небитого везе».

2. Другий дисонанс знаходить прояв у порівнянні прав пенсіонерів, які фактично виїхали на підконтрольну територію, а також тих, які і жили на цій території, із тими, які отримують пенсійне забезпечення, проте фактично живуть

Деревянко Б. В. Сучасні дисонанси у захисті прав людини у сучасних демократичних державах / Б. В. Деревянко // Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кривий Ріг, 17 травня 2018 р. – Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2018. – С. 25-28.

на непідконтрольних територіях. Найбільш прикрим є те, що останні особи, приїжджаючи у своїх «пенсійних справах», наприклад, до Покровська, не соромляться «учити життя» перших та других, пояснюючи їм, що живуть у власному житлі й отримують дві пенсії – українську і так званих «Л/ДНР», і не соромляться піднімати питання «Хто розумний, а хто навпаки...?».

3. Третій дисонанс спостерігається коли держава інколи намагається подолати два перших дисонанси, тобто позбавити пенсій осіб, які фактично проживають на непідконтрольних територіях. У відповідь на такі спроби держави останні в якості аргументу зазначають, що «я пенсію заробив в Україні, а тому нехай вона і платить». А полягає дисонанс у тому, що українська пенсійна система, як і пенсійна система значної кількості інших держав, передбачає, що працівники 1980-х років (тобто, які «пенсію заробили в СРСР») платили пенсіонерам 1980-х років (тобто таким самим, як самі); працівники 1990-х років (тобто, які «пенсію заробили в Україні») платили пенсіонерам 1990-х років (тобто, які «пенсію заробили в СРСР»); а пенсіонери 2018 року (тобто, які «пенсію заробили в СРСР або в Україні») отримують гроші від працівників, які працюють у 2018 році і сплачують податки і збори (зокрема і до Пенсійного фонду) в Україні. Тобто тут дисонанс виникає під час порівняння прав українських пенсіонерів і працівників із правами фіктивних пенсіонерів-переселенців. При цьому у найгіршому стані знаходяться саме працівники, які сплачують податки і збори у 2018 році і не знають хто, коли і в якому розмірі платитиме їм пенсії через 10, 20 чи 50 років...

Наведені дисонанси є лише «верхівкою айсбергу». Насправді їх набагато більше і вони реально ставлять під сумнів ефективність і саму необхідність існування демократичної держави. А тому вже сьогодні демократична держава має повернутися обличчям до свого законотворчого громадянина (підданого), оскільки завтра усі інші, кого вона сьогодні захищає, спільно з ображеними на неї тими, кого вона сьогодні експлуатує, знищать саму державу. І мова йде не лише про Україну, а про будь-яку демократичну державу світу.